ר' זירא חלש על לגביה ר' אבהו [א]קביל עליה אי [ב]מתפח קטינא חריף שקי עבידנא יומא טבא לרבנן אתפח עבד סעודתא לכולהו רבנן כי מטא למשרי אמר ליה לר' זירא לישרי לן מר א"ל לא סבר לה מר להא דר' יוחנן דאמר [א]בעל הבית בוצע שרא להו כי מטא לברוכי אמר ליה נבריך לן מר אמר ליה לא סבר לה מר להא דרב הונא דמן בבל דאמר בוצע מברך ואיהו כמאן סבירא ליה כי הא דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי בעל הבית בוצע [ב]ואורח מברך בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה ואורח מברך כדי שיברך (א) בעל הבית מאי מברך [ג]יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא ורבי מוסיף בה דברים ויצלח מאד בכל נכסיו ויהיו נכסיו ונכסינו מוצלחים וקרובים לעיר ואל ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשי ידינו ואל [ג]יזדקר לא לפניו ולא לפנינו שום דבר הרהור חטא ועבירה ועון מעתה ועד עולם: [ד]עד היכן ברכת הזמון רב נחמן אמר עד נברך ורב ששת אמר עד הזן נימא כתנאי דתני חדא [ה]ברכת המזון שנים (ב) ושלשה ותניא אידך שלשה וארבעה סברוה דכולי עלמא הטוב והמטיב לאו דאורייתא היא מאי לאו בהא קמיפלגי מאן דאמר שתים ושלש קסבר עד הזן ומאן דאמר שלש וארבע קסבר עד נברך לא רב נחמן מתרץ לטעמיה ורב ששת מתרץ לטעמיה רב נחמן מתרץ לטעמיה דכ"ע עד נברך מאן דאמר שלש וארבע שפיר ומ"ד שתים ושלש אמר לך הכא בברכת פועלים עסקינן דאמר מר (ג) [ו]פותח בהזן וכולל בונה ירושלים בברכת הארץ רב ששת מתרץ לטעמיה דכ"ע עד הזן מ"ד שתים ושלש שפיר ומ"ד שלש וארבע קסבר [ז]הטוב והמטיב דאורייתא היא אמר רב יוסף תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא [ח]שהרי פועלים עוקרים אותה אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא שהרי פותח בה בברוך ואין חותם בה בברוך כדתניא [ט]כל הברכות כולן פותח בהן בברוך וחותם בהן בברוך חוץ מברכת הפירות וברכת המצות וברכה הסמוכה לחברתה וברכה אחרונה שבקריאת שמע יש מהן שפותח בהן בברוך ואין חותם בברוך

ויש

קטינא חריף שקי. כך היו קורין לר' זירא. וטעמא מפרש בבבא מציעא בהשוכר את הפועלים (דף פה.): **כי מטא למשרי.** לישנא דשירותא כלומר לפרוס ברכת המוציא ולאכול: **רב הונא דמבבל.** היינו רב הונא סתמא. ולפי שעכשיו היה ר' זירא בארץ ישראל במקום ר' אבהו והיה עולה מבבל קאמר הכי: **קרובים לעיר.** שיכול לראותן בעל הבית תמיד ולדעת מה הן צריכין: **נכסיו.** קרקעות: **עד היכן ברכת זמון.** שצריכין להיות שלשה וכשהן שנים לא יאמרוה: **ברכת המזון שנים ושלש[ז].** פעמים שהם שתי ברכות פעמים שהם שלש כיצד כשהם שלשה הן שלש ברכות וכשהם שנים הן שתי ברכות כדמפרש ואזיל: **דקסבר.** ברכת זמון עד הזן וכשהם שנים אין אומרים אלא ברכת הארץ ובונה ירושלים: **ומאן דאמר שלש וארבע.** כשהן שנים הרי שלש הזן וברכת הארץ ובונה ירושלים וכשהם שלשה הם מוסיפים נברך עד ובטובו חיינו: **מוקים לה לא גרסינן.** והכי גרסי' **והא דתניא שתים ושלש בברכת פועלים.** דאמרי ברכת הארץ ובונה ירושלים בחדא ברכה אין כאן אלא ברכת הזן וברכת הארץ וכשהם שלשה מוסיפין נברך הרי שלש: **דאמר מר.** לעיל בפרק שני (דף טז.): **שהרי פותח בה בברוך.** ואי דאורייתא היא הויא סמוכה לחברתה ואין פותחין בה בברוך: **כדתניא כו' יש מהן כו'.** כגון ברכת פירות ומצות פותח ואינו חותם. וטעמא מפרש בערבי פסחים (דף קה.) משום דכולה חדא הודאה ואין הפסק דבר תמהה או דבר אחר כמוהו כמו שיש בקדוש כי הוא יום תחלה למקראי קודש והנחילנו:

ויש

לא סבר לה מר להא דאמר ר"ה דמן בבל כו'. מיהו יש ליישב הני תרי לישני דר' יוחנן כשבעל הבית מסב עמהם ודאי הוא בוצע ואורח מברך וכו' אבל כשאין בעל הבית מסב עמהן הגדול שבהן יעשה המוציא וגם הוא יברך ברכת המזון:

עד היכן ברכת הזמון וכו'. פירש רש"י ממתין עד הזן והזן בכלל שנים אינם מברכין הזן ולא נהירא דברכת הזן דאורייתא ואין יחיד פטור מינה ועוד הא קיימא לן כרב ששת באיסורי ולדידיה יחיד אומר שנים ובכל דוכתא נקט שלש ברכות ודוחק לומר דלא איירי אלא כיש זמון ולרב ששת ועוד דמעשים בכל יום דיחיד מברך שלש ברכות ועוד דמדתניא לקמן בפרקין (דף מח:) [ח]וברכת זו ברכת הזמון את ה' אלהיך זו ברכת הזן וקשה לרב ששת יאמר הזן זו ברכת הזמון לכן יש לפרש דקאי אדלעיל דקאמר אחד מפסיק לשנים[א] ובעי נמי [עד] היכי צריך להמתין עד שיברכו השנים עד נברך ורב ששת אמר עד שיגמרו הזן ומשם ואילך יכול היחיד לאכול ולא משום דחשיב ברכת הזן מזמון [א] דודאי יחיד נמי מתחייב מהזן אלא משום דכיון דנברך אינה ברכה אינו אומרה לבדה אלא יגמור עמה גם ברכת הזן שהיא ברכה והשתא ניחא דקיימא לן שפיר כרב ששת וכפירוש זה איתמר בירושלמי: **ולמאן** דאמר שנים ושלשה קסבר עד הזן. ופירש"י שנים ליחיד ושלשה לזמון ולפי שיטתו פירש כן ודוחק גדול הוא כדפרישית וכי יחיד פטור מברכת הזן שהיא דאורייתא ועוד הואיל וקאי אברכתא אמאי נקט לשון זכר שנים ושלשה הוה ליה למנקט לשון נקבה שתים ושלש לכך נראה פירוש של רב אלפס דקאי אבני אדם והכי קאמר ברכת זמון בשנים ושלשה בני אדם היכא שכל אחד אינו יודע כי אם ברכה אחת למאן דאמר שנים ושלשה קא סבר עד הזן כלומר ברכת הזמון עד הזן שמברך עד סוף הזן דכולה כברכה אחת של זמון היא ולהכי קאמר שנים או שלשה כלומר לפעמים נשלמה בשנים והוא הדין באחד אבל נקט שנים לרבותא ופעמים בשלשה בני אדם שאחד יברך מנברך עד הזן והשני נודה לך והשלישי עד בונה ירושלים אבל לחלקין אין לברך אם האחד אינו יודע כי אם חצי ברכה אבל רביעי לא דנברך לבד לא חשיב ברכה ולכך אי אפשר לחלק לשנים נברך והזן ומאן דאמר בד' קסבר עד נברך דנברך חשיב ברכה אחת בפני עצמה והזן ברכה אחרת והיינו בד' שארבעה בני אדם מברכין אותן שאחד יאמר נברך והשני הזן והשלישי נודה לך והרביעי עד בונה ירושלים:

כל הברכות כולן פותחות בברוך וחותמות בברוך חוץ מברכת הפירות וברכת המצות וברכה הסמוכה לחברתה וברכה אחרונה שבקריאת שמע. והא לך הסדר ברכת אשר יצר אינה סמוכה לנטילת ידים דנטילה שייכא בלא אשר יצר והרבה פעמים אומרה לבדה אלהי נשמה אמאי[ב] אינה פותחת בברוך דהיא סמוכה לאשר יצר וכו' כגון אם לא בא מן הנקבים דידיו טהורות אין צריך לברכת אשר יצר וצריך לומר הואיל ואין בה אלא הודאה בעלמא אינה פותחת בברוך ומכל מקום חותמת בברוך הואיל וארוכה קצת וכן נמי צריך לומר גבי אתה הוא עד שלא נברא העולם וכו' וכל הני ברכות קטנות כל אחת ברכה לעצמה כדאמרינן בעלמא [ט]כד הוה מהלך הוה מברך מצעדי גבר וכן כולן ועוד דהוו קצרות והוין כברכת הפירות יהי רצון למי היא סמוכה ואומר רבינו תם שהיא מן הברכה ברוך אתה ה' המעביר שינה מעיני וכו' וצריך לומר ויהי רצון ואם תאמר והלא כל הברכות כולן צריך לומר בחתימתן מעין פתיחתן והא ליכא וי"ל דשפיר הוי מעין פתיחה סמוך לחתימה מהמעביר דסמוך לחתימה איכא ותגמלני חסדים טובים והיינו גמילות חסדים שהקב"ה מעביר שינה מן האדם ומחדש כחו כדאמרינן במדרש חדשים לבקרים וגו' שהוא מחזיר הנשמה שלמה ושקטה בגוף כאשר היתה בתחלה אע"פ שהיתה עייפה והיינו כעין פתיחתה ולעסוק בדברי תורה והערב נא הכל ברכה אחת היא וצריך לומר והערב נא וישתבח סמוכה לברוך שאמר ולכך יש ליזהר שלא לספר ביניהם אע"פ שיש הפסק טובא פסוקי דזמרה מכל מקום לא מפסקי וזהו ניחא ברכה אחרונה שבק"ש אמת כו' אמת היא סמוכה אל אהבה וכו' ופסוקי ק"ש לא מפסקי ואם תאמר ברכה אחרונה למי שהוא קורא בתורה אמאי צריכה לפתוח בברוך הא סמוכה לחברתה לברכה ראשונה ויש לומר לפי שהיו רגילים [י]שלא היו מברכים רק הראשון ברכה ראשונה והאחרון ברכה אחרונה והיה הפסק גדול בין ראשון לאחרון [כ]שוב שתקנו שתיהן לכל א' וא' משום הנכנסין ומשום היוצאים לא זזה ממקומה:

והטוב

מסורת הש"ס

א) [נ"ל קיבל], ב) [גי' הערוך (מתפח) [לעטפח] (עבד) וכו' בערך לעטפח], ג) [גרי"ף וגרא"ש וכן בטוש"ע אי' יזדקק], ד) לעיל טז., ה) [לקמן מט.], ו) פסחים קד:, ז) יש ספרים הנוסחא שנים ושלשה, ח) [שם איתא וברכת זו ברכת הזן את ה' אלהיך זו ברכת הזימון אמנם לתוס' נראה עיקר כגירסת תוס' מפני שיטתם כסדר], ט) [לקמן ס:], י) [מגילה כא.], כ) [בספרים אחרים כך הנוסחא וגמר כן שתקנו שתיהן לכל א' משום הנכנסין ומשום היוצאין שוב לא זזה ממקומה],

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' שיברך לבעל הבית: **(ב)** שם ברכת המזון שתים ושלש ותניא אידך שלש וארבע סברוה: **(ג)** שם דאמר מר ברכה ראשונה כתקונה שניה פותח בברכת הארץ וכוללים בונה ירושלים:

◆

גליון הש"ס

גמ' שהרי פועלי' עוקרין. עי' לעיל דף ט"ז ע"א תוס' ד"ה והותם ונ"ם:

◆

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה עד היכן. ולא משום דחשיב ברכת הזן מזמון כו'. וכ"ה נסמך לדברי הרי"ף [ועי' בהגהות רבינו בא"ח סי' ר']:

◆

מוסף תוספות

א. בתוס' ר"יש הוסיף. כלומר שיברך ברכת זמון השלישי עם השנים ולאחר שיברך יחזור ויאכל. ב בתוס' ר"יש מתחיל. תמה רבינו על אלקי נשמה וכו'.

◆

מוסף רש"י

נכסיו. קרקעות, וממון ושאר דברים נקראים מטלטלין (כתו"י). וכולל בונה ירושלים בברכת הארץ. שתי ברכות כאחת, שברכת הארץ ובנין ירושלים דומות (לעיל טז.). קסבר הטוב והמטיב דאורייתא היא. ומברכת הארץ היא כדאמר (לקמן מח:) אשר נתן לך זה הטוב והמטיב (לקמן מט.). וברכת המצות. כגון להתעטף בציצית ועל נטילת לולב (פסחים קד:). וברכה אחרונה שבק"ש. אע"פ שאין ברכה אחרת למעלה הימנה שמתחיל בה בברוך (שם) שהרי הפסיק קרית שמע, אעפ"כ אינו מתחיל בה בברוך ומשבינן ליה ברכה הסמוכה למברכה לאותה שלפני ק"ש שהרי מחובר אמת ויציב על סופו של ק"ש וכדאמרינן (לעיל יד:) שצריך לסמוך אמת ויציב אמר אני ה' אלהיכם, כדכתיב וה' אלהים אמת, הלכך כחדא ברכה אריכתא דמיא (רשב"ם פסחים שם). יש מהן. מאלו שאמרנו, שפותח בהן בברוך ואינו חותם בברוך. כגון ברכת פירות ומצות (פסחים שם).

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"ז מהלכות ברכות הל' ב סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קסז סעיף יד:

כג ב מיי' וסמג שם טוש"ע או"ח סימן רא סעיף א:

ג [מיי' פ"ב שם הל' ו טוש"ע שם]:

כד ד מיי' פ"ה שם הל' ג סמג שם טוש"ע או"ח סי' ר סעיף ב:

כה ה טוש"ע או"ח סי' קצד סעיף ב:

כו ו מיי' פ"א מהלכות ברכות הל' ה ופי"א הלכה א סמג שם:

◆

רבינו חננאל

עד היכן ברכת הזמון. פירוש, לענין שאין היחיד אומר אותה כל עיקר. [והאי דנקט בברייתא שנים ושלשה לשון זכר, לאו אברכות קאי, אלא אי אחד מהשלשה יודע ברכה הראשונה והשני השנייה והשלישי השלישית, כל אחד ואחד מוציא את חברו]. [ורב ששת מתרץ לטעמיה דכולי עלמא עד הזן מאן דאמר שתים ושלש שפיר ומאן דאמר שלש] וארבע, דסבר הטוב והמטיב דאורייתא, הילכך היחיד מברך נודה לך ורחם הטוב והמטיב הרי שלש, מוסיף ברכת הזימון שהיא הזן הרי ארבע. ודחו רב יוסף ורב נחמן בר יצחק ורב יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב, כולן דחו ואמרו הטוב והמטיב לאו דאורייתא, חד אמר שהרי הפועלין עוקרין אותה, וחד אמר שהרי עוקרין בבית האבל, וחד אמר שהרי פותח בה בברוך. כלומר אינה מכלל ברכת המזון, שאלו היתה מכלל ברכת המזון לא היו פותחין בה בברוך, דהא תניא כל הברכה הסמוכה לחברתה אין פותחין בה בברוך.

◆

רב ניסים גאון

ר' זירא חלש קביל עליה ר' אבהו אי מיתפח קטין חריף שאקי. הדבר שבשבילו נקרא ר' זירא בזה השם מפורש בבבא מציעא בפרק השוכר את הפועלים (דף פה) ר' זירא כי סליק לארץ ישראל יתיב ש' תעניתא ק' קמייתא כי היכא דלישתכח תלמודא דבבל מיניה כי היכי דלא ניטרח בגירסיה ק' מציעתא דלא נישכוב ר' אילעא (בגמ' איתא ר' אלעזר) בשניה ונפלן עליה מילי דצבורא ק' בתרייתא כי היכי דלא נישלוט בו נורא דגיהנם כל ל' יומין הוה בדיק נפשיה שגר תנורא סליק יתיב בגויה לא הוה קא שלטא ביה נורא יומא חד יהבו ביה רבנן עינייהו וחרך שאקי וקרו ליה קטין חריף שאקיה ובמס' סנהדרין בפרק אחד דיני ממונות (דף לז) הנהו בריוני דהוו בשיבבותיה דר' זירא כו' כי נח נפשיה דר' זירא אמרי עד האידנא הוה קטין חריף שאקי דהוה בעא עלן רחמי כו':